

СХВАЛЕНО

Протокол Вченої ради КВНЗ
«Харківська академія неперервної
освіти»

№ 1 від 27.01.2025

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ КВНЗ «Харківська
академія неперервної освіти»

№ 7 від 27.01.2025

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА

**курсів підвищення кваліфікації директорів загальної середньої освіти
за освітньою програмою з теми**

**«Пріоритети професійної діяльності керівника закладу загальної середньої
освіти»**

**“Priorities of professional activity of the head of a general secondary education
institution”**

Укладач:

Смирнова М.Є., доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти, к.пед.н.

Цільова група: директори закладів загальної середньої освіти

РЕКОМЕНДОВАНО

Протокол засідання
кафедри соціально-гуманітарної освіти
№ 1 від 24.01.2025

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Форма підвищення кваліфікації: дистанційна, змішана.

НАПРЯМИ: розвиток компетентностей відповідно до Професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 17.09.2021 № 568-21 та Порядку підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800.

МЕТА: забезпечення неперервного професійного розвитку директорів ЗЗСО як стратега та лідерів змін у контексті реалізації концепції НУШ, сучасних нормативних вимог та умов воєнного стану.

ЗАВДАННЯ: забезпечити формування та розвиток професійних умінь керівників ЗЗСО з урахуванням вимог професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 17.09.2021 № 568-21, що необхідні їм для виконання професійних обов'язків:

- А1. Нормативно-правова компетентність
- А2. Компетентність стратегічного управління закладом освіти.
- В1. Лідерська компетентність

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Освітня програма розроблена на основі Типової програми підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти, затвердженої наказом МОН № 905 від 12.10.2022 р.

Актуальність програми викликана потребою у розвитку здатності директорів ЗЗСО визначати стратегію розвитку закладу освіти, здійснювати стратегічного планування, інноваційне управління розвитком закладу освіти, здійснювати позитивний вплив на педагогічний колектив, забезпечувати організацію якісного освітнього процесу.

Освітню програму курсів підвищення кваліфікації за темою «Пріоритети професійної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти» розроблено з урахуванням положень Закону України «Про освіту» (2017), Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2021), розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» (2016), Професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» (2021), постанови КМУ № 800 від 21.08.2019 р.

«Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» та з урахуванням змісту Типової програми підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти.

Обсяг: 30 годин (1 кредит ЄКТС).

Особливості організації освітнього процесу за цією програмою:

навчання за цією програмою здійснюється у дистанційному форматі в онлайн режимі. Зворотній зв'язок із слухачами підтримується через форум дистанційного навчання нашої Академії, соціальні мережі, рефлексію, що передбачена програмою курсу.

Матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу:

для дистанційного навчання: комп'ютерна техніка, програмне забезпечення, швидкісний інтернет тощо.

Очікувані результати охоплюють:

Знання й розуміння:

- пріоритетних напрямів, сучасних трендів трансформації освіти в Україні;
- особливостей стратегічного управління діяльністю закладу загальної середньої освіти;
- змісту ключових положень Професійного стандарту керівника ЗЗСО.

Уміння:

- розробляти стратегію розвитку ЗЗСО;
- планувати освітню діяльність ЗЗСО;
- підтримувати інноваційну діяльність педагогів ЗЗСО в умовах реалізації ДСБСО НУШ.

Диспозиції (цінності, ставлення):

- розвиток рефлексивної культури, формування здатності до самоаналізу та самооцінки власної управлінської діяльності;
- розуміння необхідності формувати оптимальний стиль керівництва та лідерства;
- створення та підтримка сприятливого для дитини середовища в закладі, утвердження принципу дитиноцентризму в освітньому процесі ЗЗСО.

Компетентності:

- А1. Нормативно-правова компетентність (*здатність керуватися в управлінській діяльності нормативно-правовими документами в галузі освіти, проектувати, розробляти документи щодо управління закладом освіти*).
- А2. Компетентність стратегічного управління закладом освіти (*здатність визначати стратегію розвитку закладу освіти, здійснювати стратегічне планування, управляти змінами*).

- В1. Лідерська компетентність (здатність здійснювати позитивний вплив на колектив закладу, окремих осіб і групи осіб, спрямовуючи їхні зусилля на досягнення стратегічних цілей закладу освіти).

Науково-педагогічні працівники Академії можуть вносити зміни в пропонований освітньою програмою зміст з метою необхідності своєчасного реагування на конкретні умови, у яких відбувається освітній процес, зазначивши їх в розкладі занять.

Загальний обсяг таких змін може досягати до 25%.

КУРИКУЛУМ
курсів підвищення кваліфікації директорів ЗЗСО
за освітньою програмою з теми
«Пріоритети професійної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти»

№ з/п	Назва модуля	Кількість годин
1.	Питання нормативно-правового характеру щодо управління та організації освітнього процесу в ЗЗСО	6
2.	Ключові вектори діяльності керівника ЗЗСО у контексті сучасних трансформацій	16
3.	Роль керівника в організації освітньої діяльності ЗЗСО	4
4.	Діагностико-аналітичний	4
	Разом год / кредитів	30/1

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
курсів підвищення кваліфікації директорів ЗЗСО
за освітньою програмою з теми
«Пріоритети професійної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти»

№ теми	Назва модуля, теми	Кількість годин
1.	Питання нормативно-правового характеру щодо управління та організації освітнього процесу в ЗЗСО	
1.1	Пріоритетні напрями, сучасні тренди трансформації освіти в Україні	2
1.2	Нормативно-правові аспекти управлінської діяльності директора ЗЗСО	2
1.3	Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки закладів освіти	2
	Усього годин за модулем	6
2.	Ключові вектори діяльності керівника ЗЗСО у контексті сучасних трансформацій	
2.1	Сучасне лідерство в умовах змін: моделі та підходи	2

2.2	Розробка стратегії розвитку ЗЗСО	2
2.3	Підтримка та розвиток інноваційної компетентності керівника і педагога ЗЗСО в умовах реалізації ДСБСО	2
2.4	Електронний документообіг і цифрові сервіси керівника	2
2.5	Інформаційно-цифрова компетентність керівника ЗЗСО	2
2.6	Сучасні підходи до профорієнтації в ЗЗСО	2
2.7	Майстерня AI: технології штучного інтелекту в роботі керівника	2
2.8	Організаційно-педагогічні аспекти запровадження інклюзивного навчання в закладі освіти: механізми співпраці членів команди психолого-педагогічного супроводу	2
	<i>Усього годин за модулем</i>	<i>16</i>
3.	Роль керівника в організації освітньої діяльності ЗЗСО	
3.1	Плануємо освітню діяльність ЗЗСО: від Державного стандарту і модельних програм до навчальних програм закладу освіти	2
3.2	Мотивація та підтримка професійного розвитку педагогів	2
	<i>Усього годин за модулем</i>	<i>4</i>
4.	Діагностико -аналітичний	
4.1	Настановне заняття. Вхідне діагностування	2
4.2	Підсумкове тестування. Рефлексія	2
	<i>Усього годин за модулем</i>	<i>4</i>
	<i>Разом годин / кредитів за освітньою програмою</i>	<i>30/1</i>

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Питання нормативно-правового характеру щодо управління та організації освітнього процесу в ЗЗСО

1.1. Пріоритетні напрями, сучасні тренди трансформації освіти в Україні
Особливості «суспільства знань». Нові тренди в сучасній освіті. Пріоритетні напрями впровадження реформи НУШ.

Місія сучасної освіти. Основні орієнтири Концепції НУШ. Проблеми і завдання НУШ на даному етапі.

1.2. Нормативно-правові аспекти управлінської діяльності директора ЗЗСО

Нормативно-правові акти загального значення у сфері освіти.

Накази МОНУ та інших міністерств стосовно освітньої галузі. Концепція Нової української школи.

Професійні стандарти у сфері загальної середньої освіти. Права і обов'язки учасників освітнього процесу відповідно до Законів України «Про

освіту», «Про повну загальну середню освіту».

Державний стандарт базової середньої освіти. Нововведення в організації освітньої діяльності у 2024/2025 н.р.

1.3. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки закладів освіти

Безпечне освітнє середовище ЗЗСО та його складові. Нормативно-правові засади створення безпечного освітнього середовища. Обов'язки посадових осіб та організація роботи з охорони праці в закладах освіти.

Система організації охорони праці працівників. Розподіл повноважень. Інструктивно-методичні рекомендації щодо порядку підготовки закладу освіти до нового навчального року та опалювального сезону з питань цивільного захисту, охорони праці та безпеки життєдіяльності. Розслідування нещасних випадків. Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці. Санітарний регламент для закладів загальної середньої.

Організація співпраці з педагогами, батьками, учнями. Навчання учасників освітнього процесу правилам безпечної поведінки особистості, формування навичок уникнення потенційних ризиків і небезпек.

Пожежна безпека. Домедична допомога. Мінна безпека. Організація виховної профілактичної діяльності. Корисні інформаційні ресурси.

МОДУЛЬ 2. Ключові вектори діяльності керівника ЗЗСО у контексті сучасних трансформацій

2.1. Сучасне лідерство в умовах змін: моделі та підходи

Освітнє середовище в умовах змін. Теоретичні основи сучасного лідерства. Трактуювання поняття «лідерство». Що таке сучасне лідерство? Моделі сучасного лідерства: трансформаційне, сервісне (служильне) лідерство, колаборативне (розподілене) та інноваційне лідерство. Підходи до лідерства в умовах змін.

Компетентності сучасного лідера.

2.2. Розробка стратегії розвитку ЗЗСО

Поняття стратегії та стратегічного планування в освіті. Законодавча основа стратегічного планування в ЗЗСО. Візія та місія школи. SWOT-аналіз як основа стратегічного планування. Типові напрями стратегічного розвитку ЗЗСО: якість освіти, цифровізація, інклюзія, професійний розвиток педагогів закладу, матеріально-технічна база, партнерство. Визначення пріоритетів в роботі закладу. Цілі, завдання та індикатори успіху.

Моніторинг та оцінка реалізації стратегії. Реалізація принципу партисипації у плануванні стратегії розвитку закладу.

2.3. Підтримка та розвиток інноваційної компетентності керівника і педагога ЗЗСО в умовах реалізації ДСБСО

Феномен інноваційності: поняття, дефініції, категорії. Інноваційна компетентність у професійних стандартах керівника і учителя ЗЗСО. Структура інноваційної компетентності керівника закладу освіти. Загальні ознаки

інноваційної компетентності педагога. Критерії оцінки інноваційної компетентності педагога. Структура інноваційної компетентності педагога.

Ключові чинники для успішної реалізації інноваційної компетентності педагога. практичні аспекти реалізації інноваційної компетентності педагога. Напрями інноваційної діяльності в закладі освіти. Форми залучення педагога до інноваційної діяльності.

2.4. Електронний документообіг і цифрові сервіси керівника

Цифровізація управління освітою: актуальність та виклики: електронний документообіг закладу, переваги та ризики цифрового середовища.

Що таке ЕДО (електронний документообіг), типи документів в ЕДО: накази, листи, протоколи, звіти. Захист персональних даних у цифровому середовищі.

Основні цифрові сервіси для керівника ЗЗСО: Google Workspace for Education (Docs, Sheets, Drive, Forms), Microsoft 365: документообіг, презентації, планування, онлайн-платформи для комунікації (Zoom, Meet, Viber/Telegram), календарі, планувальники (Trello, Asana).

Електронні журнали та щоденники. Електронне ведення внутрішньої документації.

2.5. Інформаційно-цифрова компетентність керівника ЗЗСО

Інформаційно-цифрова компетентність керівника: суть, характеристики.

Складові стандарту інформаційно-цифрової компетентності керівника: базові знання та вміння. Європейська рамка цифрової компетентності педагога.

Особливості використання керівником ЗЗСО Інтернет ресурсів в управлінській діяльності. Створення власних цифрових освітніх ресурсів.

Цифрові інформаційні ресурси в організації освітнього процесу. Впровадження в практику роботи педагогічних працівників цифрових освітніх ресурсів.

Формування електронного освітнього простору закладу. Використання вчителем освітнього контенту ресурсів та сервісів мережі Інтернет для налагодження дистанційне навчання.

Технології дистанційного навчання.

Переваги та недоліки використання сучасних гаджетів у освітньому процесі закладу освіти. Кібербезпека.

2.6. Сучасні підходи до профорієнтації в ЗЗСО

Сучасні підходи до профорієнтації. Нормативне забезпечення профорієнтації в системі освіти. Загальні підходи до профорієнтації. Формування спеціалізованих і неспеціалізованих навичок здобувачів освіти відповідно до вимог нових державних стандартів та сучасних запитів ринку праці. Система роботи в закладі освіти. Особливості психологічної діагностики професійної спрямованості учня/учениці ЗЗСО.

Всеукраїнський освітній експеримент «Професійна орієнтація у Новій українській школі» та його реалізація в межах програми EU4Skills. Європейський підхід до профорієнтації. Навчально-методичне забезпечення профорієнтаційної роботи в ЗО України.

Педагогічний практикум «Інтеграція завдань з профорієнтації в освітній процес».

2.7. Майстерня AI: технології штучного інтелекту в роботі керівника

Нормативно-правове забезпечення. Ресурсні та технологічні можливості впровадження ШІ в освіти, переваги та виклики ШІ в освіти. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. Результати Всеукраїнського дослідження про перспективи ШІ в загальній середній освіті.

Принципи відповідального використання та обмеженість ШІ. Найкращі нейромережі у своїх категоріях. Огляд платформ ШІ (генеративні можливості ШІ при роботі з текстом, генерація зображень, відео та графіки). Особливості використання ШІ в роботі заступника директора з НВР. Корисні ресурси. Перспективи в освіті. Додаткові курси.

2.8. Організаційно-педагогічні аспекти запровадження інклюзивного навчання в закладі освіти: механізми співпраці членів команди психолого-педагогічного супроводу

Теоретичні основи інклюзивного навчання: поняття інклюзії в освіті: міжнародні та українські підходи. Правова база інклюзивного навчання в ЗЗСО (Закон України «Про освіту», Постанова №872, НУШ). Принципи інклюзивного середовища.

Роль керівника ЗЗСО в організації інклюзивної освіти. Команда психолого-педагогічного супроводу (ППС): склад, функції, взаємодія. Організація супроводу дитини з ООП. Ефективна співпраця в команді супроводу. Роль батьків у команді: партнерство, залучення, підтримка. Типові труднощі у співпраці та їх подолання.

МОДУЛЬ 3. Роль керівника в організації освітньої діяльності ЗЗСО

3.1. Плануємо освітню діяльність ЗЗСО: від Державного стандарту і модельних програм до навчальних програм закладу освіти

Держаний стандарт базової середньої освіти: мета, структура, особливості. Розуміння внутрішньої логіки Стандарту та його зв'язку із навчальними планами й програмами – шлях до ефективного планувати навчальної діяльності ЗЗСО.

Модельна навчальна програма як документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання, зміст предмета або інтегрованого курсу та види навчальної діяльності учнів та учениць.

Навчальні програми закладу освіти і можливі зміни до змісту модельних програм відповідно до особливостей, регіону, громади, робочого навчального плану школи. Затвердження педагогічною радою закладу освіти навчальних програм, які створюються учителями на основі модельних програм.

3.2. Мотивація та підтримка професійного розвитку педагогів

Чому важливо підтримувати професійний розвиток педагогів?

Мотивація педагогів: внутрішня та зовнішня мотивація; чинники демотивації: втома, рутинність, відсутність зворотного зв'язку; психологічні особливості мотивації вчителів різного віку та стажу.

Основні напрями підвищення кваліфікації. Права та обов'язки педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу. Професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників. Повноваження педагогічної ради щодо підвищення кваліфікації.

Індивідуальна траєкторія розвитку педагогічних працівників. Комплексні освітні програми Харківської академії неперервної освіти. Результати підвищення кваліфікації.

МОДУЛЬ 4. Діагностико-аналітичний

4.1. Настановне заняття. Вхідне діагностування

Реєстрація слухачів. Оформлення документації щодо роботи курсів підвищення кваліфікації. Ознайомлення слухачів з організацією, змістом та умовами проведення курсів. Надання рекомендацій щодо проведення навчання в дистанційному форматі.

Анкетування та обробка результатів вхідного діагностування.

4.2. Підсумкове тестування. Рефлексія

Проведення тестування з метою виявлення та оцінювання рівня знань, що набуті слухачем під час дистанційного (онлайн) навчання.

Проведення рефлексії в гугл-формі.

Рекомендована література

1. Балуба І., Венгловська О., Новик І., Стягунова О. Застосування професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Методичні рекомендації. Київ: УІРО, 2024. 54 с.
2. Безпечна освіта / науково-методичний журнал «Джерело педагогічних інновацій» – Харків: Харківська академія неперервної освіти, (випуск № 1(41) 2023). URL: https://znayshov.com/News/Details/dzherelo_pedagogichnykh_innovatsii_1_2_023
3. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. — 2-ге видання, перероб. і доп. — Київ, Державна служба якості освіти, 2021 — 350 с.
4. Головка Д.Ю. Штучний інтелект у діяльності педагога закладу професійної (професійно-технічної) освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 73 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740938/1/%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A8%D0%86.pdf>.

5. Гузар О. Комунікативне лідерство керівників освітніх закладів : навчальний посібник / О. Гузар. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с. URL: <http://surl.li/kcqkcm>
6. Дистанційне та змішане навчання в школі. Путівник / Упоряд. Воротникова І.П. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2020. 48 с.
7. Дистанційний формат взаємодії суб'єктів освітньої діяльності : методичні рекомендації / за ред. І. В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2021. 198 с.
8. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
9. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text
10. Інструктивно-методичних рекомендацій щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти. Міністерство цифрової трансформації МОН України. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/05/21/Instruktyvno.m_etodychni.rekomendatsiyi.shchodo.SHI.v.ZZSO-22.05.2024.pdf
11. Інструкція з ведення ділової документації у закладах загальної середньої освіти в електронній формі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1029-22#Text>
12. Кірішко Л. Проєктування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога в контексті сучасних викликів // Філософія сучасної освіти та управління освітньою політикою. URL: file:///D:/Users/smyrnova.m/Desktop/Ped_vis_k_1_2024-26-33.pdf
13. Коберник Іванна, Краснова Катерина. Ефективні комунікації для освітніх управлінців. Посібник. Київ, 2019. 72 с. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/efektyvni-komunikacii-posibnyk-final-preview-20-12.pdf>
14. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (постанова КМУ від 14.12.2016 р.)
15. Людмила Лисогор, Сергій Берендєєв, Юлія Косенчук. Використання електронних освітніх матеріалів у освітньому процесі: сучасні підходи і технології Нової української школи. Випуск 1: Навчально-методичний посібник. Київ, 2023. 117 с.
16. Менеджмент освітньої організації / О. І. Мармаза. Х.: ТОВ «Щедра садиба», 2017. 126 с.
17. Нова українська школа: поради вчителя / за заг. Ред.. Н. М. Бібік. – Київ : Літера ЛТД, 2019. – 208 с.
18. Нова українська школа: наступність і перспективи / науково-методичний журнал «Джерело педагогічних інновацій» – Харків: Харківська академія неперервної освіти, (випуск № 4(40)2022)
19. Нові вимоги до компетентностей керівників шкіл в Україні. Посібник для слухачів закладів післядипломної педагогічної освіти, керівників закладів загальної середньої освіти, здобувачів вищої освіти за спеціалізаціями

- «Управління навчальним закладом» та «Управління проектами». Київ-Одеса, 2018. URL: <http://surl.li/kzrmto>
20. Положення про атестацію педагогічних працівників. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1649-22#Text>
21. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 2205 від 25.09.2020
22. Просіна О.В. Управління розвитком творчого потенціалу педагогічних (науковопедагогічних) працівників як чинник професійної трансформації. URL: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2023/63/part_2/48.pdf
23. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-l-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>
24. Професійний стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти». <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf>
25. Професійний розвиток педагога: нові вимоги та нові рішення / науково-методичний журнал «Джерело педагогічних інновацій» – Харків: Харківська академія неперервної освіти, (випуск № 1(45) 2024). URL: <https://surl.li/heoapz>
26. Соціологічне дослідження «Реформа профільної середньої освіти». URL: https://decide.in.ua/wp-content/uploads/2024/09/reforma-profilnoyi-serednoyi-osvity_soczdoslidzhennya.pdf
27. Старша профільна школа: кроки до становлення. Версія 2.0. / Фасоля О., Сеїтосманов А., Мархлевські В. — К., 2024. — 76 с. URL: manual2_obk11
28. Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року «Освіта переможців». URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/Docs%20Kampania%20Priyom%2024/Strateh.plan.diyalnosti.MON.do.2027.roku.pdf>
29. Технології прийняття управлінських рішень: (Монографія) / За заг. ред. док. екон. наук, професора І. О. Кузнецової – Харків: «Діса плюс», 2023. – 430 с.
30. Управління закладом освіти: Підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / С. Г. Немченко, В. В. Крижко, О. С. Боднар, В. В. Радул, О. М. Старокожко, Ю. І. Кондратенко. 2-е вид. перероб. і допов. Бердянськ: БДПУ, 2022. 506 с.
31. Учительський апгрейд: самооцінювання професійної діяльності: збірник діагностичних матеріалів / Ю. Борисенко, О. Венгловська, Г. Гладкова, І. Новик, О. Стягунова, О. Федоренко; за заг. ред. І. Новик. Київ: УІРО, 2024. 102 с.
32. Що головне для стратегії школи (З досвіду роботи директорки школи № 5 Печерського району м. Києва Світлани Олексюк). URL: <https://nus.org.ua/articles/strategiya-shkoly-yak-rozroblyaty-j-shho-v-nij-maye-buty/>

33.Що таке компетентнісний підхід у навчанні – відповідає Державна служба якості освіти. Державна служба якості освіти. 28 Січня 2022.URL: <https://nus.org.ua/questions/zo-take-kompetentnisnyj-pidhid-u-navchanni-vidpovidaye-derzhavna-sluzhba-yakosti-osvity/>.